

Ese in tota
Sambata.
Pretului abon.
in Sibiu pe anu
3 fl. 40 cr., pe
1/2 anu 1 fl.
70 cr.

AMICULU SCÓLEI.

Pentru tóte
provinc. anstr.
pe anu 4, pe 1/2
a. 2 fl., pentru
princ. romane
pe anu 38, pe
1/2 a. 19 piast.

Starea educatiunii in cei d'anteiu cinci seculi ai crestinismului.*)

I.

In decursulu anului trecut amu infaciosiatu lectoriloru nostri istoria pedagogiceii in modu fragmentariu din timpii cei mai vechi pana la epoca crestinismului. Din acele contrase scurte s'a pututu vieda in asta privintia atatu partea cea buna, catu si multele defecte ale vechimei. Fiindu insa ca spre cultivarea oricarui lucru se cere mai anteu perfect a cunoasce a aceluasi, noi vom continua si d'acinainte istoria desvoltarii acestei sciintie, crediendu a implini pentru cei mai pucinu versati in acesta o lipsa semtita.

Aminiramu intr' unulu din articuli precedenti de starea educatiunii la Evrei. Fiindca poporulu acesta pela inceputulu crestinatatii, facia cu acesta, ducea rol'a primaria, se ne mai intorcemu privirea p' unu minutu la elu. Desi intre poporele vechimei evreeii in privintia religii erau pe cale mai rationala, crediendu intr'unu D-dieu nevediu, facatorulu a tóte, starea loru morala-religiósa pentru aceea totu n'a fostu cea mai buna. Desi de o parte ei tienéu tare de credintia intr' unu D-dieu, pastrau cu scumpatate descoperirile si legile, pe care D-dieu le dete parintiloru loru prin Moisi si prin profeti, cu tóte aste ei — celu pucinu in partea cea mai mare — cadiura in eróre, d'a privi lucrurile cele din afara ale legii si cere-

moniele de midilóce unice, spre a face pe omu bunu si bineplacutu lui D-dieu si d'a crede, ca spre a fi partasiu de promisiunile, ce le-a fostu datu Domnulu israelitiloru, ar fi destulu nu-mai d'a fi taiatu impregiuru, a se trage dela Avramu, a postí pe septemana de cate doue-ori, a aduce „jertfele“ prescise, a platí dieciuelile etc. Cadiuti in asemenea fariseia, depravatiunea morala si tóte acele vitiuri, mai cu sama adulteriulu, divortiulu etc., ce inferá paganismulu, a pututu usioru a se lati s'intre dinsi. Insa aici mai contribuí multu si atingerea, in care ei venira mai tardiu cu diverse popore pagane, cum si curtea cea forte lussuriósa, voluptuósa a lui Irodu si urmasiloru sei. Si la evrei domnia pe timpulul acesta multa imbuibare; seracii se apasau si legile morale se esplicau forte usioru. Cu deosebire laci erau saduceii si irodianii, carii necrediendu in viarea sufletulu dupa moréte si in inviere, se detera cu totul spre o vietia voluptuósa si desfrenata. Nici la evrei nu mai erau acum raritate femeile si fetele, care se rumenu, se ungu, jucau si cantau dupa citara imne necuvióse. D'aceea si apostolu Pavelulu a scrisu: „Si evreeii si elinii (adica paganii) toti sub pecatu sunt, precum este scrisu: ca nu este dreptu nici unulu, toti s'au abatutu, impreuna netrebnici s'a facutu; nu este celuce face bine, nu este — pana la unulu.“ Deci e vederatu, ca si starea religiósa-morala a evreiloru, in timpulul din urma alu sustarii statulu loru, a fostu cu totul nefavoritóre pentru educatiunea tinerimei.

Daca si in planta este, precum scimu, o atragere innascuta catra lumina, cu catu mai

*) Cá continuare a fragmentelor din „istoria pedagogiceii“ din anulu trecut. Vedi „Amiculu Scólei“ deatunci, pag. 97—109, 210—216, 303—310.

virtosu in omu. Istori'a omenimei ne invétia acésta de ajunsu. Macar decate ori s'a aflu omenimea cufundata in nópte spirituala, in pecatu si nefericire, nisuel'a ei dupa lumina si adeveru, dupa smulgere din acésta nefericita nópte a vietii, si ajungere la portulu repaosului si alu pacii — totusi nu s'a vedutu nici odata a fi peritu dintr'insa. Ce sunt rarele aparanse ale omenimei, cá Socrate, Plato si toti cati dela 'nceputu pana astadi a spartu prin intunereculu ce apasá omenimea, si se avantare departe prin regiunile luminei, ce sunt d'icu, decatu atate dovedi de esistinti'a acelu imboldu in natur'a omenésca? VEDIURANU, ca din timpii cei mai antici s'a aflu totdeun'a ómeni, carii cu neobosintia a scrutatu si asupra adeveratei educatiuni a omului, si a aflu in asta privintia multe bune si frumóse. Si daca cu tóte aste pana la Cristosu ómenii remasera departe de adeveru in cele privitóre la educatiune, caus'a a fostu, ca ei, prelunga tóta cultur'a inaintata, n'avéu totusi idea drépta si adeverata despre omu, demnitatea si destinatiunea lui — bas'a a tóta educatiunea. Scimu, ca la cei vechi pretutinde, tocma si la cele mai culte popóre, omulu se priviá numai d'unu midilocu pentru scopurile statului si se pretiuia numai dupa valórea ce elu o avea pentru statu si patria. De demnitatea omului, cá omu, si de destinatiunea lui cá atare — nu putea fi vorba. D'aceea s'aruncau d. e. in Spart'a copii slabi si diformi in abisurile Taigetului si in Aten'a si Rom'a se espuneau; d'aceea se aducéu patriei jertfa inca si ómeni, si beliducele Temistocle, cá se ésa invingatoriu la Salamis, a ucisu trei prunci; d'aceea scopulu celu mai inaltu alu educatiunei erá: d'a formá patriei cetatieni harnici, si mai multu nimica.

Cu Cristosu in sa a inceputu si cunoscenti'a adeverata de omu, de demnitatea si destinatiunea lui; prin elu a urmatu atunci

renascerea spirituala a omenimei si straformarea vietii ei religiose, morale si sociale; atunci se puse inceputu si educatiunei a deverate in deplinulu intielesu alu cuventului, descoperinduse tóte midilócele ducátore la destinatiunea omului.

(Vá urmá.)

Unu cuventu seriosu la inceputulu anului 1861.

I.

(Urmare.)

Mod'a cea insipida si fada de astadi, de a deduce tóte discussiunile cestiuniloru din asia numitulu „dreptu istoricu“, me silesce si pe mine de a consultá, chiaru si in privintia invetiamentului, istori'a trecutului nostru, in care vomu aflá ceva póte si noi romanii, de unde am putea deduce presintulu si a formá o basa solida viitorului nostru.

De vomu cautá in sensulu acesta la inteliginti'a si cultur'a celoru lante popóre austriace, si vomu censurá apoi totu aceste calitati si la natiunea romana nainte de 1848 — ne vedemu siliti dea intrebá cu inima doioasa: au e cu putintia, cá gloriós'a nóstra Dinastie, care au ingrigitu cu atata amoru parintiescu de toti cei lanti fii, se fi fostu mastera numai catra noi Romanii?! — Nu, nice decumu nu; fiescare monarcu e tata dreptu alu suditoru sei, fiescare afla in fericirea acestora, fericirea sa proprie.

Déca bunavointi'a si dreptatea regintiloru din acésta casa gloriósa e recunoscuta, e constatata, unde dara avemu dea cautá isvorulu vitrigitatii si a nedreptatíloru din trecutu; care e caus'a controversiei acescia?

Delucirea o aflamu in sistem'a legislatiunei si a administrarii politice de atunci a provinciiloru si in specie a Transilvaniei, prelunga care invetiatur'a a fostu cu neputintia a se lati si 'ntre noi. — Nu e de lipsa se percutamu multe, o scurta cautare spre starea nainte de 48 ne invatia, ne arata — pré multu. Au nu cunosce fiescare, la celu mai micu studiu alu organisarii de atunci, ca ide'a conducátore, bas'a si principiulu tuturoru urmariloru au fostu stabilitatea; au nu avemu mii si éra mii de date, spre a documentá, ca idolulu acesta alutimpului avé haruspicii sei, avé

templulu seu in salónele cele bine padite — incuete ale oligarchiei?

Ce dara e cosecintia mai naturala, decatu cá ast-feliu de paseri ale noptii fugé de lumina si se stradué din tóte puterile dea stinge si cele mai mici schintei ale acestia? Si asia erá pe timpul acela principiu, dea tiené popórele intr'o orbie catu se puté mai afunda, cá nu cumva deschídiendosi aceste ochii, se resara sórele in lume — opiniunea publica, cunoscutia demnitatii proprie, istoria cea vie, ingerulu acesta cerescu, care astadi in lumea intréga e punctulu de gravitate in viata politica, e spiritulu familiaru alu regintiloru, si scutul celu mai puternicu alu drepturiloru fiecarui poporu —!

Bas'a acea tare a oligarchiei deatunci — principiulu orbirii si alu intunecarii se facu mai alesu in Transilvania — *conditio sine qua non*, si se observá cu nespusa crudime mai alesu in contra geniosulu poporu romanu. Dovedi spre acésta avem nenumerate; nu e in sa aici loculu d'ale infirá pe tóte; fiene deci ertatu a memorá numai pncine.

Nespus'a si mai ne mai audit'a serguintia a conjuratiloru asupra elementulu romanu: de a sugruma inca in léganu orice incercare a nóstra spre cultivare intelectuala se vedeşce, intre multe altele, si prin impedecarea de a ne putea inmulti scólele. Au nu aflamu astadi inca poruncile pré-inalte spre infintiarea de scóle romane mucedite pr' in archivuri, unde s'au asediatu numai decatu dupa esirea loru cu semnetura rosie: „*ad acta*“, éra in poporu — nice cea mai mica umbra a loru. Pre lenga acésta se priveghé cu ochi de vulturu asupra scóleloru straine, cá nu cumva incapendu si vre unulu de ai nostri, se „ésa puiulu mai intieptu cá ciór'a“. „Romanulu cá Romanu nu-i érá ertatu de a trece preste „az-esse!“

In genere érá capetele desvólte unu spinu in ochii soboliloru deatunci si se delaturá cu ori si ce pretiu, preferinduse acestora persóne, pe care nu le desorná o minte agera, séu care sciá „mestersugulu“ de a vorbi si lucrá altfeliu cá cum simtia si cugetá.

Urmarele principiulu si institutiunelor acestora

*) Unu documentu specialu, prin care dá contele B. pentru 100 de „huszasi“ iertare baiatulu romanu V. P. de a intrá intr'o scóla magiara, cá se invetie a ceti — dar numai a ceti — in anulu 1785, merita pentru originalitatea sa de a se impartasi de litera ad literam o. publicu, care neputindane aici cuprinde cu specialitati, o vomu implini de alta data.

Coresp.

suntu evidente, si inca adi s'aru rupe inim'a fiecarui omu cu simtiu, de a le infirá cu de manuntulu. Una dintra cele mai momentóse si mai triste e, ca nu érá cine se ne representedie, cine se ne apere, nu érá cine se spuna lumii si se o convinga, ca si Romanii suntu fapaturile lui Dumnezeu!

De aici urmédia, ca lipsele natiunei nóstre, starea ei cea trista nu érá póte deajunsu cunoscuta la locurile pré-inalte; caei de cate ori se cerea de acolo deslusiri, despre starile nóstre, se ciopléu totu felulu de referade, care cuprindea multe, si tóte in sine, numai din adeveru nice umbra. Referentii nu considerau nice prosperitatea statulu, cu atatu mai pucínu a unei natiuni, prin acarei subjugare singuru se puté ei sustiné, ei porné totdeun'a numai din punctulu de vedere alu egoismulu loru. Nu e de mirare dara déca sub asfelu de auspicii s'a mistificatu si insielatu Suveranii cei mai drepti — si nu e de mirare, daca o natiune, detragendu-se tóta radi'a de cultura, a devenitu prad'a egoismulu si fanaticismulu oligarchicu!

Inca un'a din multele institutiuni ale trecutulu, si apoi — lu vom parasí, ne mai voindu a ne amari sufletulu cu amintiri triste de aceste; pucínulu acestu in ca l'amu vorbitu numai din curatulu scopu, de a cautá moralu si doctrina pentru viitoriu in trecutu.

Ceea-ce a mai contribuitu fórté multu la tienerea poporulu nostru in orbie, si n'a iertatu a strabate la elu nici o radi'a a sórelui cerescu (culturei), destinatu dela Ddieu a lumina si incaldí d'opotriva pe tóte creaturile sale, e „censur'a nemaiauditá „stricta“ a scrieriloru si cartiloru romane introdusa si sustienuta cu tarie de cei, caroru „orb'a poporulu“ le érá scutu de vietia, cu cuventu: d'a feri pe poporulu nostru de „stricare“. Fara de scrieri periodice si fara de carti scolastice, prosperitatea scóleloru si a ori caroru institute de cultura e peste putintia; éta deci in institutiunea de sus o cauza capitala chiaru si a inapoerii scóleloru nóstre. „Nu dati Romanulu carti si scrieri in mana, ca e necultu, si se va stricá“. O Dumnedieule! — óre se mai ridemu de negiobulu acela, care fiindu odata in periculu de a se innecá, se jurá dupa scapare pe ceriu si pamentu: ca nu se vá mai bagá in apa, pana nu vá sci innotá? Nu vomu ride de elu, ci vomu plange de timpii aceia, unde se opriá poporulu **nidilócele spre cultivare**, pentru ca érá — **necultu!**

Vai de natiunea acea, care n'are aparatorii

si conducatorii din sinulu seu, acare i s'orțe, acare i desvoltare si — prosperitate e incredintiata marinimatei vitrigitatiei — —!!

II.

Dupa atate suferintia si dureri sosi in fine anulu 1851, caci anii 48—9 ne sunt multu mai decurendu cunoscuti, decatu se mai trebuésca ai trage aici la o mai de aprópe cercetare cu privire la starea instructiunei si astfelu la cultur'a nóstra. Cuventulu celu puternicu „indreptatire egalac au frantu blastemulu seculiloru si au datu incatuya ocaziune natiunei nóstre, d'asi vindecá ranele cauate prin seculii vitrigi de mai nainte.

Lasandu la o parte tóte altele, se venimu la speci'a nóstra, se cercetamu ce s'a facutu in dieceniulu de curendu trecutu pentru esinti'a tuturoru lucrurilor; caci léganulu desvoltarii unui statu, unui poporu, e cultur'a si invetiamentulu — e scól'a, acésta — cá isvoru alu progresulu si alu civilizatiunei, e garanti'a cea mai sigura a pacii si a prosperitatii

Sistem'a dieceniulu trecutu a recunoscutu — incatu i-a iertatu celelalte — si principiulu acesta, si a intocmitu — nu putemu negá — institutiuni, care, de si nu le putemu numi de plinu corespundietóre, totusi relativu cu starea nóstra de mainainte, merita recunoscinti'a nóstra. Dar ce folosu, bub'a de care a suferitu, prin care s'a vescegitu organismulu intregu, a slabitu si a chilavitu si membrii singlaratici.

Principiulu, de a impartii ingrigirea si control'a scóloloru intre biserica si statu, e aplausibilu si aru fi avutu succesulu celu mai minunatu, déca principiulu n'aru fi remasu numai idea, déca stingaci'a si scalcietur'a, cu care se realisá — dupacum multe alte asia si — institutiunile principiulu acestui, n'aru fi adusu cu sine cá pasii pusi, orinduelile, se remana mai multu „litera mórtá“. Si dece? Pentruca lipsiá bas'a cea mai tare: o organizatiune politica orinduita dupa popularitate, asiediata pe fundamentulu nationalitatii si corespundietóre evului. Nici odata póte nci n'am avutu mai buna ocaziune, a cunósce, catu influintiédia asupra scóloloru si a invetiamentulu sistem'a de organizatiunea tierei, cá tocma in dieceniulu trecutu; de aceea noi p'acésta nu o putemu perde din vedere nici odata.

Mesur'a luata in compartasirea statulu la supraveghierea scóloloru erá fórté buna, daca n'ar fi fostu sistem'a Bachiana, si daca posturile respective ar fi fostu

ocupate de fii ai patriei si din sinulu natiuniloru ei, carii cunoscu durerile connationaliloru si precepu mai bine modulu vindecarii loru. Scimu d. e., ca dupa sistem'a, de care ne e vorb'a, fiecare Pretoru, erá (si mai e inca) totodata si inspectoru de scóle civilu districtualu, adica ei erau din partea statulu pentru scóle aceea, ce sunt din partea bisericei Prototropresbiterii. Insa, scimu pré bine, ca cei mai multi, din cati imbracara acele posturi insemnate pentru cultur'a poporulu, fura totu strainii, pe carii, cá atare, nu i-a pututu durea atata de natiunea nóstra, cum ar durea si cum le-ar pasá de binele si cultur'a ei la barbati de patri'a nóstra romani; apoi si de altmintrea e'préfiresce, ca n'a pututu se cunósca referintiele si trebuintiele nóstre, cá noi. A fostu ici colea in asemenea posturi si cate unu romanu, si tocma asta e impregiurarea, prin care voimu a ne intari neresturnabilu asertiunea nóstra; caci daca a fostu, aeolo de buna sama si folosulu ce l'a adusu aceia scóloloru si invetiamentulu — e cu totul altulu. Ertatimi unu esemplu. In fruntea preturei Siercaii sta unu romanu; cititi de pr'in jurnale meritele omulu aceluia pentru scóla, ori, carii nu credu vorbeloru, caletorésca prin pretur'a lui, védia insusi cu ochii sei si compare apoi starea scóloloru din acea pretura cu a altora de p'airea: si se vá convinge in fapta de ceea ce dicemr.

Se mergemu mai departe.

Punctulu de gravitate in ingrigirea din partea politica (administrativa) pentru invetiamentu si instructiunea publica e — institutul consiliariloru c. r. Ide scóla. Instructiunea acestora e: „a percurge de mai multe ori in anu tóte partile tierei, a visitá scólele in starea loru materiala si scientifica, a sfatuí si a indemná poporulu la ridicarea si dotarea scóloloru, a cercetá sirguinti'a invetiatoriulu si a scólei, a ispití sporiulu ce la facutu acestia . . . scl.“ Scimu mai departe, ca in Transilvani'a pentru scólele orientale romane se denumise unu pré demnu barbatu tienetoriu nunumai de confesiunea, dara si de natiunea aceea (romana), éra pentru scólele romane unite unu barbatu de alta nationalitate. Se asemenamu acuma si folosulu ce l'au adusu fiacare in sferele sus aratate, si ne vomu convinge si mai multu de adeverulu nostru. Caci se intrebamu — nu de cate ori in fiescare anu, ci in toti anii, decandu esista institutul acesta (alu consiliariloru), pana astadi: trecutau preste pragulu vre unei scóle populare greco-catolice consiliariu de scóla? Cate comune de confesiunea acésta sau sfatuítu

si indemnatu de catra consiliarulu respectivu la ridicarea si dotarea scolóloru? Cati dintre docentii comunali au fostu partasi de escels'a onóre, d'ai intreba de p-esurile lor, d'ai instrua in greó'a loru chiamare?!!

Ce a urmatu, si a trebuitu se urmedie din tóte aceste, vedemu si simtímu — —.

Moralulu si doctrin'a ce nile propoveduesce istori'a deceniulu acestui e asia dara totu acela, ce nil'a propoveduitu istori'a seculiloru de mainainte adeca —: representare adevveratu proportionata a natiunei nóstre in tóte ramurile institutionale prin fii **adeverati** ai natiunei nóstre. Trebuie se o spunemu asta si noi din punctu de vedere alu invetiamentului si culturei — factorii cei mai putinti ai fericirei popólororu.

Diseiu la inceputu, ca cu tóte unele nefavoriri, amu facutu totusi in dieceniulu decursu unele pasuri imbucuratóre pe campulu invetiamentului, si in cele pre-mise le-amu si facutu in trecátu evidente.

Voimu in sa a profitá de ocasiunea acésta si a ne aretá pe scurtu si dupa putintia recunoscintia nóstra in publicu la pucini, in sa cu atatu mai meritatii barbati ai nostri din statulu ampioitiloru, carii prelenga tóte dificultatile a promovatu in dieceniulu trecutu binele scolasticu. Mai antaiu suntemu datori a multimi Atotu - bunului, ca ne a trimisu unu apostolu adevveratu in timpululu celu ciudatu! — Nu vorbescu de istorie, nu de opiniunea publica, ci de barbatulu acela, in inim'a carui s'au oglinditu ambe aceste, de barbatulu care di si nópte alergá si asudá prin munti si vai, si e gata in totu minutulu a se gerfi causei acestii sfinte a natiunei nóstre! — Pietatea nu me iérta ai scrie numele pe hartie, se afla elu intiparitu in inim'a poporului nostru — si destulu cu acésta, caci aici in stratulu cultivatu de propria mana, in inim'a natiunei Romane i cresce monumentu eternu celui mai bravu Romanu! O — natiunea nóstra s'a tinutu si se tine eternu de „sfint'a dreptate“, si va fi mama drépta fiiloru ei celor adevverati si — summa fericire pentru unu muritoriu — maic'a insasi va formá din lacramile de multiamire eternu-virida cununa de lauri, spre ornarea fruntei unuia, dintre fii ei cei mai credintiosi si mai bravi!!

Totu cu acestu simtiu de pietate, totu cu acésta stima adenea voiu mai pomeni doi fii adevverati ai natiunei nóstre din tagm'a politica, carii au intielesu vócea timpului si a urmatu si aceia din inima loru

curatu romana. Domnulu pretoru J. Puscaru si domnulu P. Muttu suntu stelele acele pe ceriulu vietii nóstre sociale, acaroru straluce servésca de conducatoriu tuturiloru, carii dorescu a documentá prin fapta, ca suntu fii adevverati ai natiunei, tuturiloru la care simtiulu celu mai sfintu — catra patrie si natiune nu vibrédia numai pe budie, ci intru adevveru le jaçe in inima! Meritele ce si leau castigatu pomenitii Domni prin innaintarea desvoltarii intelectuale a poporului, aceste suntu fapte, care merita de a se pune cá gerfa cea mai frumósa pe altariulu patriei si a natiunei decatra cei ce se numescu fii ai acestora. Dulce si frumosu e a muri pentru patrie, cerescu in sa a traí pentru natiune „*alterum nobis cum mortalibus, alterum cum diis comune est* —!“

Speredu dara, ca desi dintre atate mii de organe politice din deceniulu trecutu a patriei nóstre amu pututu — firesce din punctulu nostru de vedere — numi numai trei — destulu celui intieptu, caci dorému numai a mai constata odata adevverulu celu eternu, ce nilu propoveduesce istori'a trecutului nóstru, ce nilu arata esperientia — ca: patri'a si natiunea nóstra numai atunci se va felicitá, candu caus'a ei nu va fi incredintintiatu vitrigitatii, ci va ingrigi fiulu de maica sa cea dulce. Dar acesta e unu principiu, acaru aparare o incredintiamu Dloru politici; noi din punctulu nostru de vedere vomu intregi masimulu, adaogendu ca: ide'a felicitarii patriei si natiunei nóstre se va puté realisá numai atunci, candu o vomu zidi pe o bas'a eterna, pe bas'a progresului si a culturei; si ca fii, ce au d'a ingrigi de maic'a loru, numai atunci se voru arata de fii adevverati, candu intielegendu vócea cea preclara a evului, se voru sili din tóte puterile de a vindecá ran'a cea mai afunda a vitrigului trecutu si de a linisci durerea cea mai amara a maicei nóstre.

Acésta dara o speramu, acésta o acceptamu noi dela anulu 1861 si dela periodulu celu incepe acesta.

In sperantia, ca nu vomu fi siliti si de asta data „*dea indesá in lada cu genunchii*“, in sperantia, ca avemu catra cine, esprimamu cu moralulu trecutului nostru, esprimamu cu gravitatea si seriositatea presintelui, cu spiritului acestui, esprimamu pentru viitorulu nostru inca odata „*doctrina sed vim promovet insitam, rectique cultus pectora roboat*“ —!

Dorimu, totu deodata se fimu noi, se fie timpululu intielesu, dorimu, cá nepasarea si indulgintia cea

fora mesura si salute sau stinsu cu sistem'a dieceniului dinpreuna in anulu vechiu — 1860, si cumca radiele cele noua ale sórelui libertatii, care va reseri — — in 1861, in periodulu nou, vor tredi si in inim'a nóstra energia!

In Nrulu viitoriu vomu vedea incatu si-a implinitu chimarea si organele bisericesci facia cu scóla.

Unele notiie dein istori'a Gimnasiunlu blasianu dela 1850—1860.

(Urmare.)

Se intielege usioru, ca profesorii in anii de antaniu fura constrinsi (ba si acumu mare parte) a-si propune studiale sale numai de in manu-scrise propria prelucrate dupa manualele prescrisa. Acésta erá si e inca o greutate pentru profesori, o greutate, scadere si inapoiare semtitoria pentru scolari. Cátu tempu pretiosu nu debuira si nu debue bietii scolari se-si petréca cu scrierea studialoru? Si cu tóte acestea scopulu invetiaturei nu se póte ajunge asia bene, cá de in carti tiparite. De in cauza, ca scolarii mai alesu celi mai mici si mai neprecepti, pre lunga tóta staruint'a profesoriloru facu erori in scrierea studialoru si asia apoi invétna studiale cu erori impedecandu-se pre in aceea si desvoltarea intielesului.

Cea de antaniu carte scolastica tiparita fu gramatic'a romana data de domnulu Canonicu si directoru gimnasiale T. Cipariu in 1854, acést'a carte importante, ce face epoca noua in respectulu desvoltarei dulcei nóstre limbe nationale, si carea vá ocupá totu de un'a unu locu meritatu in literatur'a romana, de intru inceputu se parea a fire grea de intielesu pentru scolari, bá chiaru si pentru profesori; inse resultatulu favoritoriu a doveditu, ca aceea n'a fostu o greutate invincibile, ca patienti'a, diligenti'a si zelulu invingu si acele greutati, care la prim'a privire s'aru parea cu totulu nevincibile. Si asia acumu avemu lucruri'a si placerea a vedé si a esperiá, ca tinerii nostri vorbescu si scriu bine dupa regule fapte si basate pre temeliuri istorice, limb'a sa. Dupa aceea totu in acelu anu se tiparira de in specialitatea istoriei naturale: „Elementele de Istori'a naturale pentru Gimnasiulu de diosu“ de S. M.; asemenea de in Istori'a universale: „Elementele de Istoria si Geografia“ de J. R. Apoi in anii urmatori pre incetu se tiparira: Crestomatia seau „Analectele de limb'a

romana“, „Gramatica si Sintacsa latina“, „Regulele Poesiei“, tóte de D. directorulu gimnasiale. Se mai introdusera unele carti tiparite de fratii nostri de in Brasiovu cumu: „Crestomatia germana“ de G. Niceforu, cá carte de lectura pentru limb'a germana si „Geografia“ de D. G. Munteanu, directorulu gimnasiulu inferioru de in Brasiovu. Cu tóte acestea debe se marturisimu, ca dupa diece ani, inca nece pe de diumetate nu suntemu prevediuti cu carti de scóla. In ramulu matematicu, fisicu si alu propedeuticeii lipsescu cu totulu cartile scolastice tiparite in limb'a materna. Asemenea ne lipsescu o gramatica si sintasa greca si germana. Si acestea ne lipsescu totu dein caus'a meseritatei si lipsei de unu fundu scolasticu destinatu spre acelu scopu; inse nu dein cauza ca dóra fia-care de intre profesorii respectivi, nu-si ar avé gatitu manu-scrisulu seu spre alu poté dá la tipariu. Se au dísu mai de multe ori, ca déca fratii nostri dela gimnasiale romane de in Beiusiu si Brasiovu aru fi datu man'a cu noi adoptanduse imprumutatu cartile scolastice tiparite, — cu puteri unite ne amu fi ajutatú benisioru, si facunduse acést'a pan'acumu, aceste 3 gimnasie romane in cursu de diece ani aru fi prevediute cu tóte cartile scolastice cele de lipsa. Inse asia ne lipsescu nóue, le lipsescu D-loru!

In 1858 se fece inceputulu la intemelierea unui museu naturale-matematico-fisicu; dara si prosperarea si venitoriulu acestuia vá atarná dela contribuirile maritimose a barbatiloru si mecenatiloru nostri.

Dara factorii principali la prosperarea, védi'a si in florirea unui institutu sunt afara de tóta indoel'a profesorii bine pregatiti, zelosi, diligenti, morali si petrunsi in santitatea cugetului de importantia misiunei lor. Eli sunt persóne consecrate servitiulu publicu; eli formeza si crescú generatiunea venitoria a unei natiuni. Pre in urmare eli trebuie se fia bene instruiti in carier'a lor nobile; éra spre acést'a au neaparata nevoia de o stare materiale bunisióra si de o stabilitate. Ca-ce unu profesoru cu esperientia, metodicu si cunoscentie estinse, nu se póte formá in doi, trei, patru ani si fora de o stare materiale bataru catu decatu de suferitu. Apoi chiamarea unui profesoriu — dupa cumu se esprima unu barbatu mare de ai nostri — nu e numai de a invetiá in scóla, ci elu are datoria pre in opure lucrute bene si pipaite, — ce éra si nu se póte face in 2—3 ani — a respandí lumina folositoria si invetiatura intre conationalii sei.

In tierile vecine, de d'incolo de Carpati statulu se

ingrigi bene de profesori, facundu dispunere, cá profesorii celi meritati pre in anii de servitiu, pre in activitate si zelu in casulu neabilitatii de a mai sierbí, se póta capata pensiuini. Noi de in contra traganamu de adi pana mane, si totu cu fric'a in spate de afi aruncati, in casurele nepotentiei, in manele sórtei celei precarie.

Acestu institutu mai in toti anii dela renascerea sa in cursu de diece ani a fostu cercetatu de scolari numerosi; numerulu mai micu fú 350, celu mai mare pana cam la 450. De intre acestia celi mai mali se aplecara la statulu preotiei, multi de in lips'a midilóceloru vietiei ne fiendu in stare a continuá cursurele juridice, medicinale ori filosofice pre la vre una Universitate ori academia spre a se poté pregati pentru oficii civili.

Blasiu, in 1. Ianuariu 1861.

i. V. R.

Scól'a nationala din Resinari.

(Urmare.)

Intre persónele care au ocupatu posturile de invetiatoriu dela a. 1837^{7/8} — 1848 vedemu inregistrati pe demnii de tóta stim'a: D^{Sa} parintele Savva Pop. Baricianu, D. Joane Brote, parintele Nicolae Lazaru si Constantinu Marginianu; éra dupa 1848 pe D. Joane Procopiu, pe parintele Joane Bobesiu si V. Romanu; éra progresulu ce s'au facutu in timpul acela in sciintiele elementari se póte vedea din atati tati de familie si juni, carii sciú astadi citi si scrie, potemu se dicemu corectu nunumai limb'a materna, ci si cea germana, cá se tacemu de alte cunoscintie neaparate d. e. aritmetice, geografice etc., ba inca si de istoria nationala ce se propunea atunci in acestu institutu, cu unu cuventu scólele resinarene se puteau pune intr'una paralela cu tóte institutele regesci normali, séu cu ale altoru natiuni conlocuitoare de feliulu seu

Ne-ar placea se ni se dovedésca, cate comune avemu in Transilvania nóra, care se intréca Resinari, ori si macaru se s'asemene numai, cu multúmea cetitoriloru si individiloru comunali adapati in cunoscintiele elementare?

Dupa restaurarea asia dicendu a ordinii legali la a. 1850, Eselenti'a sa parintele episcopu cu obiciniut'a sa ingrigire parintésca, ce nutresce pentru turm'a sa in comunu, avendu inantea ochiloru inaintarea acellii in cultura, s'au induratu a luá sub speciala ingrigire si in-

stitutul nostru, si prin unu ordinu alu seu ddo. 30. Juniu 1850 Nr. 608, in care dice, ca: „Insemnatatea timpului si lips'a cea ne-incunjurabila ilu indémna a luá asuprasi ingrigirea cresterii tinerimei romane diecesane, prin urmare si acelei din comun'a Resinari, denumindu pe D. Joane Brote de directoru alu scólei sub a carui imediata veghiere se stea acést'a dinpreun'a cu personalulu invetiatorescu; mai departe provoca pe comuna, ca acésta se faca pasii necesari la locurile competente pentru infiintiarea unei scóle de lucru de mana pentru fetitie, si pentru dotarea statiunei de invetiátore din cas'a alodiala, infine ca sum'a de 20 f. destinata pentru cumpararea cartíloru pentru tinerii scapatati se se ridice la 40 f., asecurandune totu odata, ca pe viitoriu numai acei individi se voru putea aplicá de invetiatori, carii se voru aflá de Es. sua calificati. (!)

(Vá urmá.)

Sciri scolastice.

Sibiú, 12 Ianuariu. Suntemu in aceea placuta pusetiune, a face cunoscutu celoru ce se interesese, ca dupa catu amu pututu pricepe Inalt'a Locutiintia a incuviintiati infiintiarea unui fondu pentru sustienerea unei scóle capitale cu patru clase in Dobr'a si organizarea acestei scóle cu aceea observatiune, ca mai nainte se se faca proiectulu de statute, care se cuprinda administrarea fondului scolare, si modulu ei, numerulu invetiatoriloru si lefile loru, remuneratiunea directorului seu, a conducatoriului scólei cu privire la inaltulu emisu ministeriale din 23. Martiu 1855 (F. I. XX—72) si se se astérna catu mai ingraba la Locutiintia spre intarire.

Ací fiáne iertatu a observá mai departe, ca o astfelu de scóla nu se póte infiinti numai din sarite, ci daca vremu se ne folosimu din ea si se capete publicitate, adeca acela dreptu a dá atestate de scóla nunumi la scolarii sei, ci si la scolarii privati pe bas'a esamenului, ce are se se faca de astfelu de scolari, atunci ea trebuie asia organizata, cá se ajunga aceea tinta, care este prescria in mai susu laudatulu emisu ministeriale. Apoi daca midilócele spre sustienerea ei aru fi de ajunsu, atunci ar trebui se aiba si unu directoru si dupa parerea nostra statulu si lefile invetiatoriloru in acesta scóla aru fi urmatorulu: 1 directoru, care totodata este si invetiatoriu, 1 invetiatoriu primaru, 2 invetiatori secundari. Pentru celu dintai aru fi léfa anuale prelunga cartiru si lemne 300 f. si o remuneratiune pentru directoratu de 100 f., pentru invetiatorulu primariu 250 f. cu celelalte beneficiuri, pentru 2 invetiatori secundari cate 200 f. — 400 f. — si celelalte beneficii, pentru midilóce de invetiatura si biblioteca pe totu anulu 100 f., pentru unu servitoriu 50 f., summa totala = 1200 f. Mai departe trebuie

ingrigitu pentru didactru ce aru avea se se iá dela acéi scolari, a caroru comune nu contribuescu la sustinerea acestei scóle, si acesta aru poté fi dupa parerea nostra cate 3 f. pe unu semestru in clasele trei din josu, éra in cea mai de susu cate 4 f se intielege de sine, ca numai dela aceia, ce potu plati. Invetiatorii au se se castige prin concursu si se se denumésca mai intaiu provisorie apoi stabiliminte din partea competenteloru organe. Calitatéle lorú — in catu se póte — au se fia astfeliu cá se se pota sui cu scolarii pana la clas'a cea mai inalta, apoi dupa patru ani éra si se se pogóre. Adeca invetiatoriuu care aru fi in anulu 186⁰/₁ in clas'a prima se mérga cu scolarii in anulu 186¹/₂ in clas'a a doa, si asia mai departe. Acuma se vedemu, cumu se putu asia de graba infintiá unu fundu atata de insemnatu pentru sustinerea unei astfeliu de scole in tienutulu Dobrei, care nu e mai binecuventatu dela natura de catu multe alte tienuturi ale Ardélului. Éta cumu: Cu **puteri unite**; ce nu póte face una comuna potu face doua, trei, diece, doedieci. Amu disu in raportulu scólororu din anulu trecutú la foi'a 355 in »Amic. scóleiu« ca comunele din districtulu de scóla alu Dobrii s'au in-voitu a dá obligatiunile de imprumutulu statului spre formarea unui fondu statornicu pentru sustinerea unei scóle capitale infintinde in Dobra, care a ingrigitu cu cea mai mare binevointia de incaperile de lipsa. — Domnulu adiunctu Feti, cá unu barbatu vrednicu de stim'a nóstra, a sciutu se 'si face datori'a atatu cá am-plotiatu de statu, catu si ca unu romanu bunu, s'a in-tielesu cu inspectorulu de scóle districtuale D. Proto-popu Nicolae de Crainicu, si vediendu lips'a cea mai simfitore a poporului nóstru de acolo, a indemnatu poporulu se jertfésca obligatiunile care le au dela imprumutulu statului pentru acestu scopu atatu de folositoriu, catu si maretiu. Si au aflatu urechile po-porului nóstru de acolo spre acésta multu dorita fapta cu atatu mai deschise, cu catu elu insusi cunoscu im-portanti'a ei. Si éta ca se focu aceea ce dorimu cu totii si de ce avemu cea mai flagranta trebuintia. — Insemnetatea unei scóle capitali in tienutulu acela nu se pote descria cu coloru destulu de viu; fiene numai atata ertatu a observá, ca dela Orastia pana la Lugosiu nu este astfeliu de scóla nici macar straina ne-cumú la noi, si daca o scóla póte contá pe unu vi-torriu, atunci negresitu acesta scóla este una din acelea. Asiesata in midiloculu unei numerose poporatiuni romane atatu ardelene, catu si banatiene in drumulu tieréi celu mai frecuentatu, intr'unu orasielu curatu romanescu si dedatu la regula si disciplina, nu póte se nu inlfóresca. Se speramu dara ca scóla acésta, care trebue deschisa cu cea mai mare salemnitata, va fi pentru poporulu nostru o gradina, din care voru esí cele mai nobile plante si se voru impartí in tóta tier'a, cá se aduca cele mai bogate fructe, ca va fi o scóla pregatitóre pentru tinerii nostri, carii vreu se imbrace cariera in-vetiatorésca, seu se pasiesca la scóle mai inalte, la

gimnasii, si daca amu mai dori ceva aicea, aceea aru fi, cá se o vedemu in scurtu timpú largita cu doe cursuri reali, in care se asle multiemirea si aceea parte a poporului nostru, care vré se se devotése ma-iestrielu si industriei, de care avemu o nespusa trebuintia, si acesta se va potea realisá in celu mai scurtu timpú éra si cu **puteri unite**, adeca, daca fratii de dincolo de Muresiu in districtulu de scóla alu Iiei, voru intinde mana fratiésca, asemene precum intinsera cei dincoce de Muresiu, la care Dumnedieu se ajute! Numai asia, fratiloru si Domniloru, vomu poté cu tóta sereci'a nóstra veni la portulu doririloru; numai asia vomu infruntá pe toti aceia, carii ne néga amórea pentru binele comunu; numai asia ne vomu aratá demni de noi insine, si de stim'a altora si ne vomu formá clas'a cea mai necesaria in viatia comunala a mese-riasiloru si industriasiloru cultivati. — Multiumita dara din partea nostra, si prin noi a tutu-roru romaniloru, D-lui adiunctu Feti, ca a cunoscutu trebuintiele nóstre; multiumita D-lui protopopu de Crainicu, ca a datu mana la fap'ta buna, si a luminatu poporulu cu luminele sale; multiumita Preotimei, care n'a pregetatu a indemná poporulu spre realisarea a-cestui asiesementu de cea mai de neaparata lipsa; multiumita in fine si bunului nostru poporu si condu-catoriloru lui, ca a sciutu pastrá cu scumpatate obli-gatiunile despre banii datí la imprumutulu statului si ale afierisi pentru unu capitalu; dela care voru trage dobend'a cea mai inalta nu de aurú nici de argentu, ci de buna consciintia, ca au crescutu pre fi seí in mor-alitate si i-a adaptatu cu sciintiele necesarie pentru viati'a comunale.

Dr. V.

Clujii. Romanii clujeni, carii in timpii acestia de grele cercari se distinsera in mai multe rinduri cu sacrificiuri frumóse depuse pe altarulu natiunei nóstre, nu lipsira a concurge si la ajutorirea tineriloru romani juristi, intemeindu trei ajutóre de cate 60 f. adica cu totul 180 f. pe anulu scolasticu curinte. Doritorii d'a priimi vr'unulu din ajutórele aceste, au d'asi adresá cererea lorú netimbrata catra reverendisimulu D. protopresbiteru si parocu alu Clujului Joane Ne-grutiú pana in ¹⁵/₂₇ Januariu a. c., dovedindu starea lorú lipsita prin unu atestatu dela comitetulu infintiatu spre scopulu acesta in Sibiu.

Din Nrulu 1 si 2 ai fóiei nóstre se mai afla inca esemplare si pentru doritorii de a se aboná d'acinainte la aceeasi. Dara cá totusi se ne putemu incurendu o-rientá, e de doritu: a nu intardiá multu cu prenoirea prenumeratiuniloru.